

Aleg. 104.

Sprawozdanie

Wydziału krajowego o nauczycielach wędrownych do nauki gospodarstwa wiejskiego za rok 1891.

Wysoki Sejmie!

Instytucja nauczycieli wędrownych, mająca na celu rozpowszechnianie racjonalnych zasad gospodarstwa wiejskiego a przede wszystkim rolnictwa i hodowli zwierząt pomiędzy ludem włościańskim, liczy dopiero trzy lata istnienia w Galicyi.

W roku 1889 powołał Wydział krajowy na mocy upoważnienia Wysokiego Sejmu najpierw jednego tylko nauczyciela wędrownego mianowicie p. E. Bielskiego, który objąwszy w dniu 1. kwietnia tego roku trudne swe obowiązki, pełnił je niestrudzenie, a ile można było skonstatować i ze skutkiem do dnia 1. sierpnia 1891, w którym to dniu wydelegowany został do krajowej niższej szkoły rolniczej w Kobiernicach na zastępstwo chorego wówczas i czasowo urlopowanego kierownika tej szkoły p. M. Wojciechowskiego.

Rozporządzeniem z dnia 3. września 1891 l. 34.151, poruczył Wydział krajowy temuż p. E. Bielskiemu dalsze sprawowanie obowiązków kierownika szkoły kobiernickiej z powodu, iż p. Wojciechowskiemu poruczono wykłady w szkole czernichowskiej, a na miejsce p. Bielskiego, powołał tymczasowo p. Stanisława Szalaya, byłego ucznia krajowej wyższej szkoły rolniczej w Dnublanach i praktycznego gospodarza, zastępującego od roku 1888 fachowego nauczyciela krajowej średniej szkoły rolniczej w Czernichowie.

W roku 1890 otrzymawszy na cele nauki wędrownej przyrzeczoną już poprzednio subwencję z funduszków państwowych, zamianował Wydział krajowy na podstawie rozpisane konkursu drugiego nauczyciela wędrownego p. Seweryna Wiśniewskiego.

Na podstawie zaś uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 27. listopada 1890, i oświadczenia Wysokiego c. k. Ministerstwa rolnictwa z dnia 9. stycznia 1891, l. 24327, (LW. 6.479/91) rozpisał Wydział krajowy (pod dniem 16. stycznia 1891, l. 2.155) konkurs na dwie nowe posady nauczycieli wędrownych rolnictwa i nadał je, na propozycję krajowej komisji dla spraw rolniczych, dekretem z dnia 10. kwietnia 1891 l. 10.365, pp. Antoniemu Wilkowi i Tadeuszowi Stamirowskiemu, zawiadamiając o tem równocześnie c. k. Namiestnictwo.

Pierwszy ukończył wydział filozoficzny na uniwersytecie lwowskim a następnie krajową wyższą szkołę rolniczą w Dnublanach, a po odbyciu kilkuletniej praktyki rolniczej w dobrych gospodarstwach złożył egzamin kwalifikacyjny na nauczyciela niższych szkół rolniczych.

Drugi zaś, po ukończeniu szkół średnich, ukończył z bardzo dobrym postępem akademię rolniczą w Altenburgu węgierskim i był lat siedm zatrudniony przy gospodarstwach większych w zachodniej i wschodniej części kraju, bądź jako praktykant, bądź jako samoistny rzęca majątku.

W roku 1891 zatem było już czynnych czterech nauczycieli wędrownych.

Zakres ich działania i sposób wykonywania czynności nauczycielskich unormowany jest osobną „Instrukcją“ przez Wydział krajowy w roku 1889 wydaną (LW. 12.852/89).

Na początku roku wyznacza Wydział krajowy (w latach 1890 i 1891 za porozumieniem z reprezentantami Zarządu głównego Kolek rolniczych) każdemu nauczycielowi wędrownemu powiaty, w których wykonywać ma swe czynności nauczycielskie w ciągu roku, a przed przybyciem ich do każdego z wyznaczonych powiatów zawiadamia o tem właściwe c. k. Starostwa i Wydziały powiatowe. Nauczyciel wędrowny zasięga tak w c. k. Starostwie jak i w Wydziale powiatowym potrzebnych mu informacji, na podstawie otrzymanych rad i wskazówek układa szczegółowy plan swych podróży w powiecie i podaje go do wiadomości Wydziału krajowego (§. 8 Instrukcji), na początku zaś każdego tygodnia zawiadamia kartką korespondencyjną Wydział krajowy, w których miejscowościach czynności swoje nauczycielskie w tygodniu ubiegłym wykonał i do których miejscowości udać się zamierza w tygodniu nadchodzącym, ewentualnie, czyli i w jakim kierunku zniewolony był zmienić plan podróży pierwotnie na cały powiat ułożony i Wydziałowi krajowemu przedłożony.

Nadto prowadzi każdy nauczyciel wędrowny „Dziennik“ podróży i czynności (§. 9 Instrukcji), w którym zapisuje datę, miejsce i rodzaj czynności, jak niemniej poczynione przez siebie spostrzeżenia. Na podstawie tego „Dziennika“ opracowuje z końcem miesiąca, lub po ukończeniu czynności nauczycielskich w danym powiecie, szczegółowe sprawozdanie z czynności swoich i poczynionych spostrzeżeń i przedkłada je Wydziałowi krajowemu. W ten sposób używa Wydział krajowy kontrolę czynności nauczycieli wędrownych, a po części i kontrolę wyniku ich czynności.

Sprawozdania nauczycieli wędrownych są za obszernie i szczegółowe, ażeby je tutaj w całości lub w streszczeniu podawać. Wydział krajowy poprzestaje przeto na dołączeniu do niniejszego sprawozdania tabelarycznego zestawienia miejscowości, w których nauka wędrowna odbywała się w roku 1891 z podaniem przedmiotu wykładów i liczby słuchaczy biorących w pouczaniach tych udział (alegat 1).

Według tych zestawień udzielił nauczyciele wędrowni pouczeń w roku 1891:

1) Pan Edmund Bielski w 32 miejscowościach powiatów: bocheńskiego, brzeskiego, wielickiego i krakowskiego.

Powołany na miejsce p. E. Bielskiego nauczyciel Stanisław Szalaya dokończył objazdu powiatu brzeskiego jeszcze przez pierwszego rozpoczętego, udzielając pouczeń w 11 gminach.

Udział słuchaczy w pouczeniach pp. Bielskiego i Szalaya był różny w różnych miejscowościach; gdzie oświata więcej postąpiła, a miejscowy ksiądz, właściciel ziemski lub przynajmniej nauczyciel szkoły ludowej interesował się więcej sprawą szerzenia nauki rolnictwa pomiędzy włościanami, tam udział był znacznie większy, np. w Mogilanach 120, Grobli i Łapanowie 117 i 130, w Borzęcinie 350 słuchaczy; w innych miejscowościach był udział bardzo mały np. w Kolanowie 10 słuchaczy!

2. p. Seweryn Wisniewski w 74 miejscowościach powiatów: tarnopolskiego, trembowelskiego, podhajeckiego i przemysłańskiego, w języku polskim i ruskim.

Udział słuchaczy był podobnie jak przy pouczaniach p. Bielskiego różny, wynosi od 20 (najmniej) do 200-stu (najwięcej), w przecięciu około 60 słuchaczy. Najwięcej słuchaczy zgromadziło się w Kobyłowie (120), Mądzelówce (120), Łozowej (130), Strusowie (135), Grabczu i Zakrzewce (150), Wyznianach (165) i Turynce (200).

3. p. Antoni Wilk w 37 miejscowościach powiatu łańcuckiego, przy przeciętnym udziale 30-stu słuchaczy (największy udział był w Giedlarowej, Markowej i Krzemienicy: 70 — 75 a względnie 95 słuchaczy), nadto miał pan Wilk pouczenia w 19 miejscowościach powiatu bocheńskiego pod kierunkiem pana Bielskiego.

4. p. Tadeusz Stamirowski towarzyszył najpierw panu Wisniewskiemu w powiecie tarnopolskim, następnie zaś miał wykłady i pouczenia w 40 miejscowościach powiatów: rohatyńskiego, buczackiego, czortkowskiego, a to tak w języku polskim jak i ruskim. Udział słuchaczy w wykładach jego wynosił od 20 do 160; przeciętnie 65.

Przed wysłaniem nowo zamianowanych nauczycieli do samoistnego sprawowania ich obowiązków polecił im Wydział krajowy, ażeby w pierw towarzyszyli kilka tygodni starszym nauczycielom w ich wędrownkach, przypatrywali się i przysłuchiwali ich sposobowi traktowania przedmiotu, a pomagając im w ich czynnościach nauczycielskich nabyli przy ich boku potrzebnej praktyki w ich trudnym zawodzie. W tym to celu przydzieleni byli: pan A. Wilk, p. E. Bielskiemu, z którym wspólnie odbywał wędrownkę i pouczenia w 19 gminach powiatu bocheńskiego, pan T. Stamirowski panu S. Wiśniewskiemu, którego pouczeniom w 7 gminach powiatu tarnopolskiego się przysłuchiwał, a p. St. Szalay również panu S. Wiśniewskiemu, któremu w 9 gminach powiatu żółkiewskiego towarzyszył.

Nauka wędrowna doznawała w roku 1891 kilkakrotnie przerwy w skutek choroby panów nauczycieli. I tak, najpierw zachorował na zapalenie płuc w czasie wykonywania swych czynności w powiecie wielickim p. E. Bielski, następnie na takie same zapalenie pan T. Stamirowski w powiecie czortkowskim, w końcu pan A. Wilk na influencję.

Ponieważ Zarząd główny Towarzystwa kółek rolniczych wysyła corocznie swoich lustratorów, których zadaniem jest również udzielanie pouczeń z rolnictwa w należących do związku kółkach rolniczych, którzy zatem służąc tej samej sprawie, zdążają do jednego z kraj. nauczycielami wędrownymi celu, chociaż cokolwiek innemi drogami, przeto aby ich dróg nie krzyżować a działanie wspierać, postanowił Wydział krajowy, ażeby plan czynności tak krajowych nauczycieli wędrownych jak i lustratorów kółek rolniczych układany był corocznie na konferencyach delegatów Wydziału krajowego i Zarządu głównego kółek rolniczych pod przewodnictwem członka Wydziału krajowego, do którego departamentu nauka wędrowna rolnictwa należy.

Podobnie więc jak w roku poprzednim odbyła się i w roku 1891, mianowicie w dniu 6. marca b. r. pod przewodnictwem podpisanego sprawozdawcy konferencya, w której wzięli udział ze strony Wydziału krajowego, oprócz przewodniczącego, fachowy urzędnik dla spraw rolniczych pan Z. Strusiewicz i nauczyciele wędrowni pp. E. Bielski i S. Wiśniewski, a ze strony Zarządu głównego Towarzystwa Kółek rolniczych, prezes tegoż towarzystwa pan B. Augustynowicz i sekretarz tegoż towarzystwa pan Dr. B. Duleba, tudzież lustratorowie kółek pp. Z. Gawarecki i W. Szybiński. Na konferencyi tej wyznaczono powiaty, w których i porządek, w jakim każdy nauczyciel wędrowny i lustrator kółek wykonywać mieli swe czynności. Jak w roku poprzednim, tak i w roku 1891 zgodzono się na utrzymanie zasady, ażeby czynności krajowych nauczycieli wędrownych jak i lustratorów kółek rozdzielić ile możności równomiernie na część wschodnią i zachodnią kraju i ażeby czynności jednych i drugich nie rozstrzeliwać na zbyt wielkich terytoryach, lecz przeciwnie na małe okręgi ścieśniać i koncentrować.

Odpowiednio też do tych zasad i w uwzględnieniu tej okoliczności, że w części wschodniej kraju nauka odbywać się musi także i w języku ruskim, przeznaczył Wydział krajowy dwóch nauczycieli wędrownych, władających językiem ruskim, mianowicie pp. Seweryna Wiśniewskiego i Tadeusza Stamirowskiego do powiatów wschodnich, zaś pp. Antoniego Wilka i Edmunda Bielskiego a później w jego zastępstwie, Stanisława Szalaya do powiatów zachodnich. Zarząd zaś główny Towarzystwa Kółek rolniczych wysłać miał w powiaty wschodnie p. W. Szybińskiego a w powiaty zachodnie p. Z. Gawareckiego.

Korzystając z kursu nauki popularnej z weterynaryi, staraniem lwowskiego oddziału c. k. Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego urządzonego a przez Wydział krajowy z funduszu dyspozycyjnego subwencyowanego, na którym doświadczeni nauczyciele pp. Józef Kubicki i Dr. Kulczycki w czasie od 16. do 28. lutego 1891 współdziałali, polecił Wydział krajowy nauczycielom pp. Edmundowi Bielskiemu i Sewerynowi Wiśniewskiemu, ażeby na wykłady popularne i demonstracye kursu tego uczęszczali. Bardzo często bowiem włościanie zapytują nauczycieli wędrownych o rady w wypadkach nszkodzeń zewnętrznych lub chorób zwierząt domowych i było przeto wskazaniem, ażeby nauczyciele wędrowni odświeżyli i uzupełnili wiadomości, jakie z weterynaryi posiadają, a przedewszystkiem zapoznali się dokładniej z popularnem traktowaniem tego przedmiotu. Po odbyciu całego kursu złożyli obaj nauczyciele wędrowni pisemne sprawozdania, zawierające cenne wskazówki co do sposobu urządzania podobnych kursów w przyszłości, których Wydział krajowy udzielił Towarzystwu gospodarskiemu.

Ażeby nauczycielom wędrownym ułatwić opisanie poprawnych narzędzi zaprzęgowych i ręcznych, których użycie tak mało jeszcze rozpowszechnionem jest u włościan naszych i ażeby im umożliwić wykonywanie niektórych demonstracyj do uzmysłowienia wykładów niezbędnie potrzebnych, zarządził Wydział krajowy na propozycyę pp. E. Bielskiego i S. Wiśniewskiego sprawienie niektórych modeli pługów i bron, dalej narzędzi ręcznych, najpotrzebniejszych przyrządów weterynaryjnych a w końcu zbiorku małego nasion roślin pastewnych mniej włościanom znanych i pokrył koszt sprawienia tych środków nauki popularnej z kwoty na ten cel w rub. XV. poz. 224 b. budżetu wydatków z funduszy krajowych na rok 1891 przeznaczonej. Resztę zaś z tej kwoty przeznaczył Wydział krajowy na założenie gnojarni małych w gospodarstwach włościańskich. Gnojarnie te służyć mogą jako wzór dla sąsiednich gospodarzy — włościan, i stać się mogą bardzo potężnym środkiem nauki przykładowej racjonalnego obchodzenia się z nawozem stajennym, tak jeszcze we wszystkich gospodarstwach włościańskich bardzo zaniedbanego.

Najpierw urządzoną została mała gnojarnia w Czernichówku u gospodarza rolnego.

Dalsze gnojarnie zaprojektował p. E. Bielski w Zawoju powiat myślenicki u Marcina Zemlika i w Kolanowie powiat bocheński u Jana Stokłosa, czwartą nareszcie gnojarnię zaprojektował p. S. Wiśniewski w Kamiennie powiat nadwórniański u jednego z lepszych gospodarzy rolnych i hodowcy Michała Tymczuka. Oprócz gnojarni w Czernichówku, która już na wiosnę 1891 wykończoną została, będą trzy inne dopiero na wiosnę 1892 ukończone. Na ten też rok projektuje Wydział krajowy urządzenie dwóch nowych gnojarni wzorowych włościańskich w części wschodniej kraju i pokrycie kosztu ich założenia z kwoty na środki naukowe w R. XV. p. 226 projektu budżetu wydatków na rok 1892 wstawionej.

Instytucya nauczycieli wędrownych rolnictwa jest u nas jeszcze zbyt młodą a włościanie nasi jeszcze zbyt niedowierzająco przyjmują pouczenia o postępowem gospodarstwie, ażeby już teraz można o rzeczywistych, widocznych skutkach tej instytucyi u nas sąd sobie wyrobić. Nauczyciel wędrowny, przyjeżdżając po raz pierwszy do wsi, rzadko kiedy potrafi zaraz przy pierwszym swem pouczeniu doprowadzić do tego, ażeby słuchacze zwracali się do niego z jakimiś zapytaniami, dopiero po dłuższem zetknięciu się nauczyciela z włościanami i kiedy ci przekonają się, że nauczyciel jest gospodarzem praktycznym i zna rzeczywiście ich stosunki, następuje większe zainteresowanie się nauką a słuchacze okazują chęć otrzymania od nauczyciela pewnych rad i wskazówek, któreby w życiu praktycznym, w gospodarstwie swem stosować mogli. Zainteresowanie się to objawia się zwykle i w wyższym stopniu dopiero wtedy, kiedy nauczyciel po raz drugi do tej samej gminy celem udzielania pouczeń zjedzie; wtedy stawiają już włościanie różne pytania nauczycielowi, a nawet poczynają z nim o sprawach rolniczych dyskutować, objawiając w wielu wypadkach zrozumienie rzeczy i sąd jasny. Dla tego to zarządził Wydział

krajowy, aby nauczyciele wędrowni, ile możności, po kilka dni w jednej miejscowości przebywali, a następnie, ażeby po wyczerpaniu planu podróży na rok 1891 nakreślonego, nauczyciele wędrowni rozpoczęli poraz wtóry objazd tych samych miejscowości, w których już poprzednio w latach ubiegłych nauki swe głosili. Przy tej sposobności będą mogli nauczyciele wędrowni przekonać się także czyli i w jakim stopniu korzystali włościanie z udzielonych im nauk, lub przynajmniej korzystać zamierzają.

O ile jednakże Wydział krajowy mógł stwierdzić, zainteresowanie się włościan naukami udzielonemi im przez nauczycieli wędrownych wzrasta, w wielu miejscach wprowadzają wskazany im przez nauczycieli lepszy sposób uprawy roli, wprowadzają także uprawę pasz, (osobliwie koniczyny i lucerny) zaczynają lepiej obchodzić się z inwentarzem i z nawozem stajennym, a nawet zaczynają używać z powodzeniem nawozów sztucznych, mianowicie mączki kostnej, chociaż z ubolewaniem zaznaczyć tu należy, wyzyskiwani są przez niesumiennych handlarzy. Jest przeto uzasadniona nadzieja a nawet pewność, że instytucya ta przyniesie krajowi spodziewane owoce, mianowicie kiedy liczba nauczycieli wędrownych, odpowiednio do rzeczywistej potrzeby powiększoną zostanie. Wydział krajowy postępując ostrożnie i oczekując na pozytywne wyniki dotychczasowej działalności kraj. nauczycieli wędrownych, które spodziewa się stwierdzić w bieżącym roku 1892, nie przedkłada Wysokiemu Sejmowi na razie wniosku na powiększenie liczby krajowych nauczycieli wędrownych i zapewnienie im ich bytu.

Wysoki Sejm raczy przeto uchwalić:

1. Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego o czynnościach krajowych nauczycieli wędrownych gospodarstwa wiejskiego za rok 1891.
2. Sejm uchwała na utrzymanie czterech nauczycieli wędrownych i na środki naukowe dla tychże, kwoty przez Wydział krajowy wstawione w projekt budżetu krajowego na rok 1892 pod Rubr. 225 i 226.

Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

Lwów, dnia 1. marca 1892.

Marszałek krajowy:
Sanguszko w. r.

Sprawozdawca:
T. Romanowicz w. r.
Członek Wydziału krajowego.

W y k a z

wykładów i pouczeń przeprowadzonych przez krajowych
wędrownych nauczycieli gospodarstwa wiejskiego

w roku 1891.

Liczba part.	Miejscowość i Powiat	Temat wykładów	Język wykładowy	Ilość obecných	Rodzaj demonstracyi	U w a g a
1	P. Edmund Bielecki zwidził następujące gminy: Powiat Wielicki	L. Pręgowi starali się w swoich wykładach gospodarzom włościańskim wyjaśnić jak następuje: 1. Uprawę roli w ogóle, znaczenie i uprawę ugorów, zwracając uwagę na szkody, jakie gospodarstwa ponoszą z powodu ogólnej przyjętego używania ugoru jako pastwiska. 2. Znaczenie i uprawę roślin pastewnych. 3. Wybór i zmiana nasienia, zwracając uwagę na doniosłość wykonania zasiewów w właściwej porze. 4. Obcho-dzenie się z nawozem na gnojowni i w polu. 5. Zasady hodowli, żywienie i pielęgnowa-nia zwierząt domowych. Oprócz powyższych głównych przedmiotów ponownie, przelenceni omawiali rozmaite sprawy gospodarstwie zasobowane do miejscowych gospodarstw lub też dawali odpowiedzi na stawiane przez słuchaczów pytania (jak: o sposoby zwalczania zarazy pszczoły i racie i inne pytania wchodzące w zakres weterynaryi z działy mle-carstwa i t. p.	polski	45	Zwiedzanie gospodarstw włość. Wykazywano wady używanych plugów i bron, okazywanie mo- deli. Mleczność krów trokar	Obecnym na wykładzie był ks. Szezur- kowski, proboszcz.
2	Budzanów		"	42	dtto	Obecnymi księża Piotrowski, Zastawniak i pp. br. Konopka, Grabowski i Anderlic.
3	Mogilany		"	120	Nie było	Obecnym p. Larysz Niedzielski, prezes.
4	Węgrzec wielki		"	24	—	
5	Powiat Brzeski		"	6	Zwiedzanie gospodarstw włość. okazywanie modeli narzędzi — oznaki mleczności u krów, trokar	Obecnym nauczyciel szkoły ludowej.
6	Tymowa (dwa wy- kłady)		"	79	dtto	Obecnym ks. Siennicki prob., p. Bajsa poczn., kierownik szkoły i nau- czyciel.
7	Iworkowa		"	27	dtto	Obecnymi na wykładzie byli oficyalsi, br. Marassa.
8	Iwkowa (dwa wykla- dy)		"	46	Modele narzędzi rolniczych, na- sion i nawozów sztucznych, Mle- czność krów, użyte trokaru	Obecnym ks. Rodziński, proboszcz.
9	Czechów (dwa wykla- dy)		"	18	dtto	Obecnym p. Nieć kierownik szkoły i p. Choroszezyński.
10	Palesnica		"	10	dtto	Obecnym ks. Wjaczką, proboszcz.
11	Olszyny		"	48	dtto	Obecnym ks. Sołtys, proboszcz.
12	Sufczyn		"	26	dtto	---

13	Powiat Krakowski Wońowie	18	Zwidzanie gospodarstw i udzielanie rad i wskazówek mających na celu usunięcie błędów.	—
14	P. Ed. Bielski i p. Wilk. Powiat Bocheński Królówka (dwa wykłady)	51	Zwidzanie gospodarstw i wskazywanie błędów, poznawanie miłośności krow, użycie trokaru itp.	Obecni ks. Wróbel prob. i nauczyciel miejsc. szkoły.
15	Lipnica górna	18	dtto	Obecni miejscowy nauczyciel szkoły lud. z żoną.
16	Rajbrot (dwa wykłady)	44	dtto	Obecny ks. Duszyński proboszcz.
17	Żegocina	21	dtto	Obecny miejscowy nauczyciel szkoły ludowej.
18	Trzciana (z Leszczyzną kamienną i Rdzawą)	100	dtto	Obecni ks. Kazarski, miejscowy prob. i nauczyciel szkoły.
19	Łapanów	130	dtto	Obecnych dwóch nauczycieli szk. lud.
20	Gierczyce	20	dtto	—
21	Kolanów	10	dtto	—
22	Mikuszowice	30	dtto	Obecni na wykładzie księża Warszawski i Podolski.
23	Dziewin	20	dtto	—
24	Grobla	117	dtto	Obecni rzędcy dóbr p. Borzęcki i nauczyciel miejscowy.
25	Uście solne	40	dtto	Obecnych dwóch nauczycieli szk. lud.
26	Wola dziewińska	27	dtto	Obecny miejscowy nauczyciel szkoły ludowej.
27	Cerekiew	44	dtto	Obecni p. Artwiński wł. dóbr; p. Lasko i ks. Nalepa prob.

Jak na stronie pierwszej.

Liczba porz.	Miejscowość i Powiat	Temat wykładów	Język wykładowy	Ilość obecnych	Rodzaj demonstacyi	U w a g a
28	Okulice		polski	30	Zwiedzanie gospodarstw i wskazywanie błędów, poznanie mierzoności krów, użyte trokaru itp. dtto	Obecni ks. Mucha prob., pp. Laszko i Artwiński. Obecny nauczyciel szkoły lud.
29	Niepołomice		"	48		
30	Wola bałtorska		"	56	dtto	Obecnych dwóch nauczycieli szk. lud.
31	Brzezina		"	6	nie było	—
32	Kłaj		"	19	Przeгляд gospodarstw.	Obecni nauczyciele szk. lud.
				1.929		
	P. WILK.					
	Powiat Łanowski					
1	Kasina		polski	12	Użycie trokaru.	Obecni na wykładzie ks. Puchała prob. p. Zabielski rzęda i miejscowy nauczyciel.
2	Studziany		"	30	dtto	Obecny p. Häbsch administr. gosp.
3	Gorliczyna		"	18	dtto	—
4	Gniewczyna		"	16	dtto	—
5	Trynca		"	27	Okazywanie nasion pastewnych, trokar.	Obecny p. Gatkiewicz naucz. szk. lud.
6	Grodzisko dolne		"	20	dtto	Obecny p. Turkowski kier. szkoły.
7	Grodzisko górne i Wólka grodz.		"	25	dtto	—
8	Giedlarowa		"	70	dtto	Obecni na wykładzie ks. Myrkiewicz prob. i p. Bobka naucz.
9	Wierzawice		"	15	dtto	Obecni na wykładzie p. Misiewicz, nauczyciel.
10	Leżajsk		"	15	dtto	Obecni na wykładzie p. Szeliga kier. szkoły i p. Zawilski burm.

Tak na stronie pierwszej.

11	Stare miasto			16	dtto	Obecni na wykładzie p. Stanisławczyk nauczyciel.
12	Kuryłówka	"		60	dtto	Obecny na wykładzie p. Horoszk nauczyciel.
13	Brzyska Wola	"		20	dtto	—
14	Jastrzębiec	"		40	dtto	—
15	Jelna	"		40	dtto, a także okazywanie ka- nianki	—
16	Sarżyna	"		35	dtto	Obecni na wykładzie ks. Mikłaszewski proboszcz.
17	Wola zarezycka	"		15	dtto	—
18	Brzoza królewska	"		15	dtto	Obecny p. Moskal nauczyciel.
19	Brzoza stadnicka	"		30	dtto	—
20	Biedaczków	"		12	Trokar, kauianka, nasiona traw.	—
21	Żołynia	"		60	dtto	Obecni dwóch księży wikarych i p. Szalewski naucz.
22	Medynia	"		20	dtto	—
23	Sonina	"		16	dtto	Obecny p. Turak naucz.
24	Markowa	"		75	dtto	Obecni p. Żardecki wice-prezes, ks. Kaspisz prob. i naucz.
25	Gać	"		6	dtto	Obecny miejscowy nauczyciel.
26	Ostrów	"		15	dtto	Obecny miejscowy nauczyciel.
27	Kańczuga	"		27	Użycie trokaru.	Obecni na wykładzie ks. Kudła prob. kierownik szkoły i dwóch naucz.
28	Sietesz	"		16	dtto	Obecni ks. Gorecki prob. i miejscowy nauczyciel.
29	Pantalowice	"		11	dtto	—
30	Krzeczowice	"		70	dtto	Obecny ks. Szaprun prob.
31	Przeworsk	"		60	dtto	Obecni p. Wodecki burmistrz i sekre- tarz magistratu.

Łak na stromicy pierwszej.

Liczba porz.	Miejscowość i Powiat	Temat wykładów	Język wykładowy	Ilość obecnych	Rodzaj demonstracyi	U w a g a
32	Białobrzegi		polski	35	Użycie trokaru	Obecny miejscowy nauczyciel.
33	Krzemienica		"	95	dtto	Obecny ks. kanonik Żukotyński.
34	Albigowa		"	35	dtto	Obecni ks. Tyczyński prob., p. Wysocki rzędecz i miejsc. naucz.
35	Wola mała		"	34	dtto	Obecni p. Hartmann administr. folwarku i miejsc. naucz.
36	Rogóżno		"	24	dtto	Obecny miejscowy nauczyciel.
37	Nowosielce		"	20	dtto — nadto zwiędzanie łąki zabagnionej.	Obecny miejscowy nauczyciel.
	P. Sew. Wisniewski z p. Tad. Stamirowskim.			1.160		
	Powiat Tarnopolski					
1	Zabojki		pols. i rus.	32	Przegląd gospodarstw włośc, pozyskiwanie torfu, okazywanie modeli	Obecni na wykładzie p. Leszczyński dzierz. dobr i miejsc. naucz. p. Horodyski.
2	Draganówka		pols. i rus.	92	dtto — budowa krowy mlecznej, praktyczne użycie trokaru.	Obecni ks. Kobylański gr. kat. prob. i miejsc. naucz.
3	Chodaczków wielki		polski	40	dtto	Obecni p. Marozani pocztmistrz i p. Feiner naucz.
4	Łuka wielka (dwa wykłady)		ruski	80	dtto	Obecni p. Korytyński ekonom i p. Krzyżanowski naucz.
5	Stupki		"	60	dtto	Obecni p. Trzeński wł. dobr i ks. Czubyaty prob. gr. kat.
6	Czernielów mazowiecki (dwa wykłady)		polski	140	dtto	Obecni ks. Pankiewicz, prob. i miejscowy nauczyciel szk. lud.
7	Bajkowie		ruski	30	Zwiędzanie gosp. włośc, oznaki mleczności u krow, modele narzędzi rolniczych, trokar.	Obecni na wykładzie ks. Baczynski prob. gr. kat.

[jak na stronie pierwszej.]

8	P. Sew. Wisniewski						
	Powiat Tamopolski						
9	Łozowa	130	polSKI	Obecni ks. Jan Skurzak prob. ob. ł. i p. Bieniowski naucz.	ditto		
10	Throwice	50	ruski	Obecni ks. Kunicki gr. k. prob. i p. Nazarkiewicz naucz.	ditto		
11	Płotycz (dwa wykłady)	115	polSKI	Obecni ks. Gwoździowski prob. b. ł. i ks. Skurzak.	ditto — a nadto o normalnej budowie konia.		
12	Seredynice	28	ruski	Obecny p. Woroszyński dzierz. dóbr.	ditto		
13	Cebrów	40	"	Obecni p. Zaklika rządca dóbr. i mjejs. nauczyciel.	ditto — zwiadanie gosp. włośó.		
14	Powiat Trembowelski						
15	Strusów	135	polSKI	Obecni ks. Skurzewski prob. ob. kao., burmistrz i p. Łuczak naucz.	Z powodu deszczu przeglądu gosp. nie było. Pouczenie o dobrej budowie krowy i konia na wyprawczonym okazie.		
16	Tintków	36	"	Obecny p. Stupecki nauczyciel.	Przeгляд gospodarstw włościańs, okazywanie modeli narzędzi rolniczych. Mieczność krow, użyte trokaru.		
17	Trembowla (dwa wykłady)	54	pols. i rus.	Obecni Dr. Olpiński burmistrz i poseł na sejm, ks. Prałat Kalliniewicz i kilka innych osób.	Z powodu deszczu nie było, a tylko pokazywanie modeli i użycie trokaru.		
18	Podhajczyki	100	polSKI	Obecny p. Pawłowicz rządca dóbr.	ditto		
19	Mogielnica	36	pols. i rus.	Obecny p. Malinowski dzierz. dóbr.	ditto		
20	Janów (dwa wykłady)	102	polSKI	Obecni kierow. szkoły p. Vogel i dwóch naucz.	Okazywanie modeli narzędzi rolniczych, pouczenie jak używać trokaru.		
21	Kobyłowlaki	120	ruski	Obecni p. Kowalski kierownik szkoły i dwóch naucz.	ditto		
22	Iwanówka	20	"	Obecni dwóch naucz. szk. lud.	ditto		
23	Hleszczawa (dwa wykłady)	47	"	Obecni nauczyciel mjejscowy.	ditto		

Łak na stronie pierwszej.

Liczba porz.	Miejscowość i Powiat	Temat wykładów	Język wykładowy	Liczba obecných	Rodzaj demonstracyi	U w a g a
22	Ilawcze (dwa wykłady)		ruski	42	Przeгляд gospodarstw włósciatans, użycie trokaru, pouczenie praktyczne na żywym okazie jak poznawać mleczność krów.	Obecni ks. Biliński kan. o. gr. kat. i miejscowy nauczyciel.
23	Łosznów (dwa wykłady)		polski	53	dtto	Obecni p. Gawlikowski rzadca dóbr miejscowy kier. szkoły i p. Sambor mechanik.
24	Powiat Podhajecki					
24	Podhajce } wspólny wykład		polski i ruski	36	okazywanie modeli kaniarki pod lupą, pouczenie jak używać trokaru.	Obecni ks. Infułat Kerselka, ks. Wankowicz, dwóch naucz. i sądzia.
25	Zachajec } w Podhajcach					
26	Dryszczów		ruski	22	dtto	—
27	Zawałów		"	65	dtto	Obecni ks. Stecz prob. ob. ł., ks. Huzar prob. ob. gr., p. Chłopski poczestwicz i naucz.
28	Markowa		"	50	dtto	Obecni ks. Bar prob. ob. ł., p. Mroczkowski dzierz. i Gilewski leśniczy.
29	Wolica		"	21	dtto	Obecny p. Bieniacz rzadca.
30	Wierzbów		"	25	dtto	Obecny naucz. szkoły lud.
31	Mądzelówka (dwa wykłady)		"	120	dtto	Obecny ks. Zasterzec.
32	Bekersdorf } wspólny wykład		polski i ruski	81	dtto, oprócz tego praktyczne pouczenie na okazie jak poznawać mleczność krów.	Obecny nauczyciel szkoły ludowej z Nowosiółki.
33	Nowosiółka } w Bekersdorf					
34	Białokiernica		ruski	47	dtto	Obecni nauczyciel szkoły ludowej z Nowosiółki.
35	Mużyłów		"	20	dtto	Obecni nauczyciel p. Bielaszewski.

tak na stronie pierwszej.

36	Litwinów	"	53	dtto	Obeeni ks. Krajkowski prob. gr. kat. i p. Fereuz leśniczy.
37	Boków	"	20	dtto	Obeeni ks. Szeszurowski prob. gr. kat.
38	Hnileze	"	42	dtto	Obeeni p. Pieniążek dzierz. dóbr.
	Powiat Tłumacki				
39	Gruszka	ruski	85	dtto	Obeeni ks. Kadecki gr. kat. prob. i p. Boguniewicz nauczyciel.
40	Bohorodyczyn	"	28	dtto	Obeeni nauczyciel szkoły ludowej.
41	Grabiec	}	150	Zwiedzanie gospodarstw włośc. i jak wyżej.	Obeeni p. Neuhaus wł. dóbr i p. Ja-skułowski nauczyciel.
42	Zakrzewce				
43	Krzywotulki stare	"	38	dtto	—
44	Tarnowica polna	polski	100	dtto	Obeeni ks. Topolnicki prob. ob. łac. i 2 nauczycieli.
45	Czarnołożce	ruski	84	Zwiedzanie gospodarstw włośc.	Obeeni nauczyciel szkoły ludowej.
46	Olszanica	"	40	dtto	Obeeni p. Starzewski dzierz. dóbr i p. Prokop nauczyciel.
47	Podpieczary	"	84	dtto	—
48	Markowce	"	80	Modele narzędzi rolniczych, ka-nianka pod lupą, użycie trokaru.	Obeeni ks. Walnicki prob. gr. kat. i nauczyciel miejscowy.
49	Ladzkie	"	40	dtto	Obeeni p. Wysocki naucz. szk. lud.
50	P. Wisniewski ra- zem z p. Szalayem w pow. Żółkiewskim Żółkiew i Winniki (dwa wykłady)	ruski	62	dtto	Obeeni p. Bielewicz sekret. Rady pow. i sekret. magistratu.

Jak na stronie pierwszej.

Liczba porz.	Miejscowość i Powiat	Temat wykładów	Język wykładowy	Liczba obcych	Rodzaj demonstracji	U w a g a
51	Krechów		polski	48	Modele narzędzi rolniczych, kaniańka pod lupą, użycie trokaru.	Obecni p. Micewski wł. dóbr, p. Grochowski rzadca i miejscowy nauczyciel.
52	Dobrosin		"	42	ditto	Obecni p. Jul. Nahlik wł. dóbr i p. Korzeniowski rzadca, także naucz.
53	Butyny } wykład					
54	Przystań w Butynach } wspólny		ruski	80	ditto	Obecni ks. Szelemetko i ks. Omełański.
55	Turyńka		"	200	ditto	Obecni prob. gr. kat. i nauczycielka szkoły miejscowej.
56	Derewnia } wspólny		"			
57	Kulawa } w Derewni		"	65	ditto	Obecni nauczyciel szkoły ludowej p. Krukowicz.
58	Mosty wielkie		"	40	ditto	Wny Starzeński marszałek pow. i nauczyciel szkoły ludowej.
	P. Sew. Wiśniewski					
	w pow. Żółkiewskim					
59	Rekliniec		"	38	ditto, a także zwiżdżanie gospod.	Obecni ks. Ciepanowski prob. gr. kat. p. Lewandowski wł. dóbr i nauczyciel szk. luc.
60	Batiatycze		"	36	ditto	Obecni nauczycielka szkoły ludowej.
61	Żółtańce (2 wykłady)		"	50	ditto	Obecni ks. Pasiut prob. ob. fac. kierownik szkoły Popowits i 2 nauczycieli.
62	Dzibułki		"	120	ditto	Obecni p. Chodowiński nauczyciel.
	Powiat Przemyski					
63	Ciemierzynce		"	56	Z powodu zimowej pory wywieczek w pole nie było. Zwiżdżanie gospodarstw i jak wyżej.	Obecni p. Z. Wiśniewski dzierż. dóbr i nauczyciel miejscowy.
64	Dunajów		polski	51	Okazywanie modeli narzędzi rolniczych, maslin i nawozów sztucznych, kaniańka pod lupą, użycie trokaru.	Obecni p. Torski dyrektor lasów, ks. wikary i miejscowy nauczyciel p. Warten.

Jak na stronie pierwszej.

65	Wisniowczyk		
66	Przemysłany (2 wykłady)		
67	Janczyn		
68	Ustkowice		
69	Kurowice	wspólny wykład	
70	Peczenia	(w Kurowicach)	
71	Wyżniany	wspólny wykład	
72	Poluchów	(w Wyżnianach)	
73	Gliniany		
74	Połtwa		
	P. T. Stamirowski	pouczal	
	w pow. Rohatyńskim		
1	Kąkolniki i Słoboda		
2	Skomorochy nowe i stare		
3	Herbutów		
4	Kunaszów		

Tak na stroniej pierwszej.

	ruski	53	dtto	Obecni ks. Stepaniuk prob. gr. kat. i miejscowy nauczyciel.
	polski	77	dtto	Wykładów było 2. Pierwszy odbył się w oddziale Tow. gosp., na którym obecni byli pp. Aleks. Wybranowski prezes p. Stromke wł. dobr, p. Modyski rzadca, p. Witosławski wł. dobr i wiele innych osób. Drugi wykład odbył się w urzędzie gmin. Obecny miejscowy nauczyciel szkoły ludow. i miejsc. pocztmistrz.
	ruski	48	dtto	Obecny nauczyciel szkoły ludowej.
	"	—	dtto	Obecny nauczyciel szkoły ludowej.
	"	52	dtto	Obecny nauczyciel szkoły ludowej.
	"	165	dtto, a nadto zwidzanie z gospodarzami obory i folwarku hr. Romana Potockiego; w oborze miały miejsce pouczenia o mleczności krów, pielęgnowaniu cieląt i użyciu trokaru.	Obecni p. Reichard naucz. i p. Chrzanowski administrator folwarku.
	"	120	—	Obecni p. hr. Potulicki marszałek pow., p. Burligarczka, kierownik szkoły i kilka innych osób.
	"	64	—	Obecni miejscowy ks. prob. gr. kat. i nauczyciel szkoły ludowej.
		4416		
	polski	45	Przeгляд gospodarstw włościańskich.	Obecni ks. Gasiorowski prob. ob. łac. p. Bukowski dzierż. dobr i miejsc. nauczyciel.
	"	110	Wskazówki jak poprawić miejscowe pastwisko.	Obecni miejscowy nauczyciel. Zgromadzeni włościanie, prosili o wyjaśnienie jak leczyć niektóre choroby zwierząt.
	"	70	Praktyczne pouczenie użycia trokaru.	Obecni miejsc. rzadca dobr i miejsc. nauczyciel szkoły ludowej.
	"	106	dtto	Na żądanie zgromadzonych włościan pouczano leczenie niektórych chorób zwierząt domowych, o tępieniu kianianki i t. p.

Liczba porz.	Miejscowość i Powiat	Temat wykładów	Język wykładowy	Ilość obecnych	Rodzaj demonstracyi	U w a g a
5	Bołszowce		polski	130	Przeгляд gospodarstw włościańsk.	Obecni na wykładzie byli ks. Sobhafer prob., kierownik szkoły, miejscowy rzadca dobr i miejscowy pocztmistrz.
6	Bouszów		"	85	dtto	Obecni miejscowy rzadca i miejscowy nauczyciel.
7	Niemszyn - Demeszkowa		"	55	O ulepszeniu miejscowych łąk i pastwisk.	Na żądanie włościan udzielone zostały pouczenia o leczeniu niektórych chorób zwierząt domowych.
8	Ruzdwiany		"	58	Przeгляд jednego gospodarstwa włościańskiego.	Obecny miejscowy nauczyciel szk. lud.
9	Bursztyn-Demianów		"	115	dtto	Obecny p. Molik przemysłowiec i miejscowy nauczyciel.
10	Jaruki górne i dolne		"	20	Z powodu niepogody nie było żadnych demonst.	Obecny miejscowy nauczyciel szk. lud.
11	Lipica dolna		"	42	Przeгляд gospodarstw włościańskich.	Obecny miejscowy nauczyciel szk. lud.
12	Bukaczowce		"	125	Objaśnienie oznak mleczności u krów dojnych i leczenie niektórych chorób.	Obecny ks. proboszcz miejsc. i nauczyciel szk. lud.
13	Świstelniki		ruski	25	Przeгляд gosp. włośc.	Na żądanie zgromadzonych wł. pouczają prelegent o uprawie najważniejszych roślin pastewnych.
14	Kozary-Żurawienka		"	65	Użycie trokaru.	Obecni p. Mertha leśniczy i miejsc. nauczyciel.
15	Wisznów		"	58	dtto	Obecny nauczyciel szk. lud.
16	Czerniów		"	85	Przeгляд gosp. włośc.	Obecni ks. Kiernikiewicz prob. gr. k. i nauczyciel miejscowy.
17	Żurów		polski	35	dtto	Obecni ks. Bąkowski prob. obrz. łac. i nauczyciel miejscowy.
18	Knihynioze		"	30	dtto	Obecni p. pocztmistrz i miejsc. naucz.
19	Psary i Dehowa		ruski	122	dtto	Prelegent dawał objaśnienia na stawiane pytania dotyczące uprawy roli i uprawy roślin pastewnych. Obecny ks. Barustewicz gr.-k. prob.

Tak na stronie pierwszej.

20	Podkamiień	polSKI	75	ditto	Obecni ks. Filipowski prob. gr.-kat. i p. Solecki pocztmistrz.
21	Putiatyńce	ruski	68	ditto	Na życzenie zgromadzonych objaśnił prelegent o przyczynach niektórych chorób i sposobach leczenia takowych. Obecny ks. Jaworski prob. gr.-kat.
22	Koniuszki	"	32	Przeгляд łąk i pastwisk.	Prelegent dawał objaśnienia na stawiane pytania z działu chowu bydła i żywienia. Obecny miejscowy nauczyciel szk. lud.
23	Nastaszczyn	"	45	Przeгляд kilku gospodarstw włościańskich.	Obecny ks. Jaworski gr.-kat. prob.
24	Martynów nowy Powiat Buczacki	polSKI	46	ditto	Obecni hr. Dzieduszycki wł. d., p. Nalepa dzierz. d. i prob. ks. Lubaczewski.
25	Barysz	"	45	Ponczanie o leczeniu najważniejszych chorób zwierząt domowych.	Obecni ks. Paszkowski prob. obrz. łac. p. Wachowicz dzierz. d., Modzelewski praktykant gosp., pp. Pinowski i Stojowski inżynierowie Wydziału kraj. i trzech nauczycieli szk. lud.
26	Kowalówka	"	40	ditto	Obecni ks. Nowosad prob. gr.-kat. i miejscowy nauczyciel.
27	Przewłoka	ruski	25	ditto	Obecni ks. Oleśnicki prob. gr.-kat. i miejscowy nauczyciel.
28	Podzameczek	polSKI	68	Przeгляд gospodarstw.	Nadto pouczał prelegent o leczeniu najważniejszych chorób zwierząt domowych.
29	Petlikowce stare	"	35	ditto	Obecni ks. Drozdowski prob. ob. łac. ks. Manasterski prob. gr.-kat. i miejscowy nauczyciel.
30	Bobulince	"	28	ditto	Obecni miejsc. prob. gr.-k. i miejsc. nauczyciel.
31	Petlikowce nowe	polS. i rus.	25	Wycieczka z gospodarzami na pola, łąki i pastwiska.	Nadto pogadanka o leczeniu najważniejszych chorób zwierz. domow.
32	Medwedowce	"	38	Praktyczne pouczenie o leczeniu rozdecia i oznakach mleczności	Obecny miejscowy nauczyciel.
33	Zubrzec	ruski	58	Przeгляд łąk i pastwisk.	Na żądanie objaśnienia o użyciu sztucznych nawozow. Obecny miejsc. nauczyciel.
34	Koropiec	polSKI	160	Przeгляд gospod. włośc.	Obecni ks. Jachimowski prob. obrz. łac. i miejsc. naucz.

Jak na stroniej pierwszej.

Liczba porz.	Miejscowość i Powiat	Temat wykładów	Język wykładowy	Ilość obecnych	Rodzaj demonstracji	U w a g a
35	Huta nowa		ruski	50	Przeгляд sadów i ogrodów warzywnych.	Na żądanie zgromadzonych udzielone zostały objaśnienia o zasadach płodnoziemi i użyciu mączki kostnej.
36	Jarchorów		pols. i rus.	105	Przeгляд gospod. włośc.	Obecny miejscowy prob. gr.-kat.
37	Zadarów		ruski	150	ditto	Obecni miejsc. prob. gr.-kat. i miejsc. nauczyciel.
38	Porchowa		polski	60	ditto	Obecni miejsc. prob. gr.-k., miejsc. rzęda i nauczyciel.
	Powiat Czortkowski					
39	Czortków		polski	50	Przeгляд gospodarstw włośc.	Obecni dwaj naucz. szk. lud.
40	Uhryn		"	30	ditto	Obecni pp. Potocki i Zieniewicz wł. dóbr i miejsc. naucz.
	P. Stanisław Szalay pouczal			2,614		
	w pow. Brzeskim					
	w gminach:					
1	Jadowniki		polski	88	Okazywanie roślin trawiastych nasion i t. p.	Obecny nauczyciel szk. lud.
2	Uszew		"	35	ditto	Obecni ks. Rogoziewicz prob. ob. kac. i dwóch miejsc. nauczycieli.
3	Biesiadki		"	100	ditto	Obecny ks. Karakulski prob.
4	Tymowa		"	31	ditto	Obecni ks. Siemek prob. i 2 naucz.
5	Iwkowa		"	17	ditto	Obecni 2 naucz. i 1 słuchacz uniw.
6	Zakliczyn		"	25	ditto	Obecni ks. Oelmański prob., 4 naucz., 2 rzędów i burmistrz.

Jak na stroniej pierwszej.

7	Paleńnica		74	ditto	Obecni ks. Wijażka prob. i miejsce. nauczyciel.
8	Porąbka	"	22	Przeгляд gospod. u wójta.	Obecnych dwóch księży.
9	Dembno	"	65	Okazywanie traw i nasion	Obecnych dwóch księży i miejscowy nauczyciel.
10	Borzęcin	"	350	ditto	Obecni ks. Oświęcimski prob. i miejsce. pocztmistrz.
11	Szezurowa	"	32	ditto	Obecni miejsce. prob. i naucz. szk. lud.
			<u>839</u>		

Jak na stronie pierwszej.

Z e s t a w i e n i e :

Edmund Bielski	w	32	gminach	1.329	sluchaczów
Antoni Wilk	w	37	"	1.160	"
Seweryn Wiśniewski	w	74	"	4.416	"
Tadeusz Stamirowski	w	40	"	2.614	"
Stanisław Szalay	w	11	"	839	"
Razem	w	194	gminach	10.358	sluchaczów włościan.

